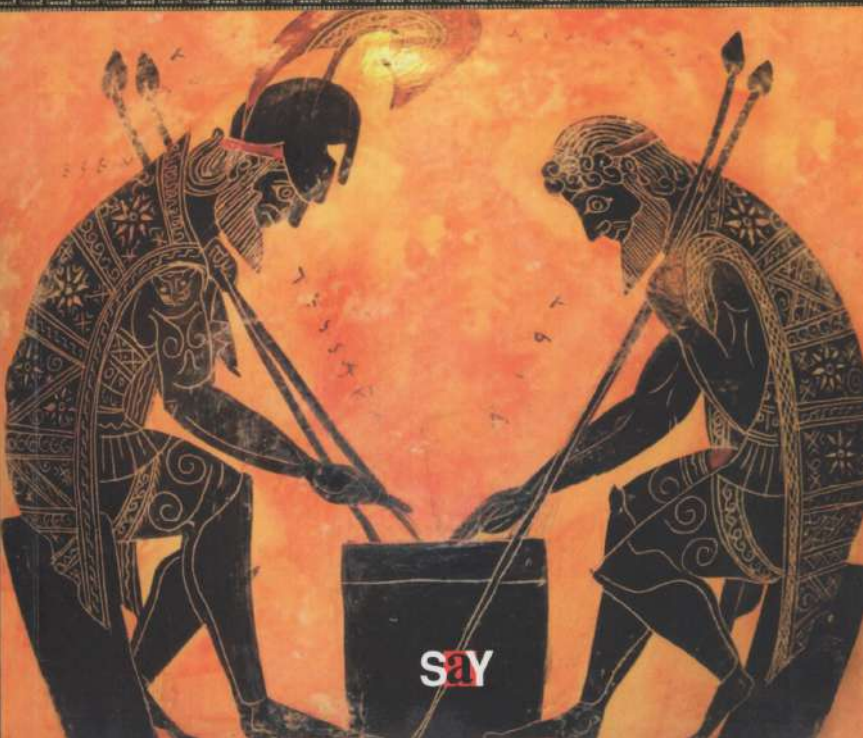
Bütün Yapıtları - 2

PLATON

KRİTON

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

say

PLATON

KRİTON

Bütün Yapıtları - 2

Say Yayınları
Platon / Bütün Yapıtları 2

Kriton
Özgün Adı: **Κρίτων**

Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-975-468-915-0
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Yayıma hazırlayan: Ahmet Cevizci
Sayfa düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Kurtiş Matbaası
Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 613 68 94
Matbaa sertifika no: 12992

1. baskı: Say Yayınları, 2010
2. baskı: Say Yayınları, 2014

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
İnternet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

KRİTON

Bütün Yapıtları - 2

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

Yayıma hazırlayan:
Ahmet Cevizci

SAY

İÇİNDEKİLER

Platon'un Hayatı ve Eserleri 7
Önsöz 23
Kriton 39
Kaynakça 61

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Phusis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbiri günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembelleştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfederken" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.[1] Sonra gelen ve "*psukhe*yi keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyun-

1 *Bkz.* F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,[2] ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.[3] Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.[4] Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.[5] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.[6] Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun öğrencisi olduktan sonra yakmıştır.[7]

---

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (çev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.

3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.

5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.

6 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. C. Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.

7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemleme imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından birine,

gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.[8] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatî ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.[9]

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlışını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", Internet Encyclopedia of Philosophy.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.[10] Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çıka-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis'li Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagoroscı Arkhytas'ın fidyesini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon'a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi'yi kurdu. Burası en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez" diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon'un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmekti. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi'de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi'nin kalın duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de göze-

tecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hıristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.[11] Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımda olup okunan 35 Platon diyaloğunun varlığından söz ederler.[12] Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 *Bkz.* F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.[13]

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

eğitim, politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyaloğun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.[14]

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemos*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.[15] Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.[16] Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*,

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

15 *Bkz.* C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in Savunması ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.[17] *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltilen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden[18] sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapishanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.[19]

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtıp, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar

17 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380 yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.[20] Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan[21] *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli öğesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.[22] Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.[23]

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaedros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diya-

20 *Bkz.* C. Gill, *age*, s. 140.

21 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

22 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

23 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

log, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir; bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.[24] Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

diyaloglar *Parmenides, Theaetetos* ve *Phaedros*'tan meydana gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.[25]

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist, Devlet Adamı, Timaios, Kritias, Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı, Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.[26] O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyalogla-

25 Platon, Timaios 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

rıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleştiren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyaloğun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci
Mart 2013

ÖNSÖZ

KRİTON

Kriton, Platon'un ilk dönem veya gençlik diyalogları arasında bulunur. İlk dönem diyalogları, olgunluk döneminde ortaya çıkacak olan Platonik öğretilerden hiçbir şey ihtiva etmez; bunun da nedeni, Platon'un bu diyaloglarda, kendisi ve felsefesi üzerinde derin etkiler yapan hocası Sokrates'in hayatıyla felsefi fikirlerini ve tartışmalarını tanıtmayı seçmiş olmasıdır. Konu Sokrates'in hayatı ve fikriyatı olduğunda, gençlik dönemi diyalogları kendi içinde ayrıca ikiye ayrılır.

Lakhes, *Lysis*, *Kharmides*, *Hippias* gibi diyaloglarda Sokrates'in fikriyatı ve felsefi tartışmalarından örnekler verilir. Buna göre, söz konusu diyaloglardan her birinde bir ahlaki erdem ele alınır ve Sokrates karşısındakini, ilgili erdemin bilgisi üzerinden sorgulamaya tabi tutar. *Euthyphron*, *Savunma* ve *Kriton* ise aynı zamanda biyografik eserlerdir ve Sokrates'in hayatının son dönemini bize en ince ayrıntısına kadar anlatırlar. *Euthyphron*, Sokrates'e yöneltilen "dinsizlik" suçlamasının, resmi makamlar tarafından tebliğ edilişini anlatır. *Savunma* ise Sokrates'in kendisini mahkeme önünde nasıl savunduğunu olabilecek en iyi şekilde ortaya koyar. *Kriton* Sokrates'in hapishanede ölmesinden bir gün önceki halini anlatır.

Eserin Kaleme Alınış Tarihi

Diyalog, bu yüzden Platon'un ilk kaleme alınmış eserleri arasında yer alır. Pek çok araştırmacıya göre, Sokrates'in 399 yılındaki ölümünden kısa bir süre sonra, yani onunla ilgili yaşantılar belleklerde veya hatıralarda henüz çok tazeyken kaleme alınmıştır. Başka bir deyişle, *Savunma*'yla birlikte veya *Savunma*'nın hemen ardından yazılmış olması gereken *Kriton*'un yazılış tarihi, 395 yılından sonraki bir tarihe gitmez.[1]

Karakterler

Kriton'da diyaloğu oluşturan iki ana karakter vardır. Bunlardan birincisi, bütün bir gençlik diyaloglarının başkişisi ve tartışmacısı olan Sokrates'tir. İkinci kişi ise diyaloğa Platon tarafından adı verilen Kriton'dur. Diyalog zindanda, cezası bir gün sonra infaz edilecek olan Sokrates ile Kriton arasında geçer.

Kriton, Sokrates'in sadece çağdaşı değildir, aynı zamanda onun yaşam boyu dostu olmuştur.[2] Hatta onu bir başka Sokratik diyalog olan Euthydemos'ta,[3] çocuklarından birinin, oğlu Kritobulos'un eğitimi konusunda Sokrates'e danışırken görürüz. Sonradan Sokrates'in sadık öğrencilerinden ya da izleyicilerinden biri olan Kritobulos hem mahkemede[4] hem de ölümünden önceki son saatlerinde[5] Sokrates'in hep yanında olmuştur.

1 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, Vol. IV, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 93.
2 Bkz., *Sokrates'in Savunması* 33e.
3 Bkz., *Euthydemos* 306d.
4 Bkz., *Sokrates'in Savunması* 33e.
5 Bkz., *Phaidon* 59b.

Diyaloğun Konusu

Kriton hayli zengin biridir, bundan faydalanarak Sokrates'i hapishaneden kaçırmak istemektedir. Ona göre, Sokrates kendisine yüklenen fakat gerçekte işlemediği "dinsizlik ve gençleri baştan çıkarma" suçlarından haksız yere mahkûm edilmiştir. Kriton işte bu yüzden, Sokrates'e başta kendisi olmak üzere, dostlarının yardım veya organizasyonuyla hapishaneden kaçmasını ve böylelikle gerek kendisinin gerekse Sokrates'in adaletsiz olduğuna hükmettiği "ölüm cezası"ndan kurtulmasını teklif eder. Sokrates ise bu teklifi, kaçmasının kötülük etmek ve adaletsizlik yapmak olacağı gerekçesiyle reddeder. Gerekçesi ise gayet açıktır: Kaçtığı takdirde, bir yurttaş olarak ülkesiyle yaptığı anlaşmayı bozmuş ve itaat etme sözü vermiş olduğu yasaları ihlal etmiş olacaktır.

Bu kısa girişten de anlaşılacağı üzere, Sokrates diyalogda, bir yurttaşın ülkesiyle ve ülkesinin yasalarıyla olan ilişkisinde karşı karşıya kalabileceği oldukça zorlu birtakım problemleri, esas olarak da insanın ülkesinin yasalarına –söz konusu yasaların adaletsiz olduğuna inandığı zaman dahi– itaat etme yükümlülüğü ile bu yükümlülüğün kişinin başka yükümlülükleri karşısındaki önceliği konusunu ele almaktadır.[6]

Diyaloğun Mantıksal Yapısı

Kriton üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde[7] Kriton, "Sokrates'in, kendisi hakkında verilmiş olan haksız ölüm kararının uygulanmasına

6 G. X. Santas, *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, London, Routledge and Kegan Paul, 1979, s. 11.

7 *Kriton* 44b-46b.

izin vermeyerek hapisten kaçması gerektiği" şeklindeki iddia ya da önerisinin gerekçe veya dayanaklarını ortaya koyar. Onun söz konusu gerekçe ya da mülahazalarına göre, Sokrates, kaçmadığı takdirde ölüp gidecek ve Kriton da yerini bir başkasının dolduramayacağı aziz bir dostunu yitirmiş olacaktır. Dahası, insanlar onun parasını Sokrates'ten esirgediğini, malını mülkünü dostunu kurtarmak için harcamaktan kaçındığını söyleyeceklerdir ki bu da Kriton için neresinden bakılırsa bakılsın, utanç verici bir durum meydana getirir. Sokrates'in parayı veya dostlarını kendisi için tehlikeye attığını hiç düşünmemesi gerekir. Çünkü her şey dostları tarafından en iyi şekilde organize edilmiştir. Üstelik Sokrates adil olmayan bir yargılama sonunda kendisi için verilmiş olan ölüm cezasını kabul edip cezanın infazını beklerken, doğru ya da adil olan bir şeyi yapmamaktadır. Tam tersine, kendisini mahvederken, aslında tam da düşmanlarının istediği şeyi yapmaktadır.

Söz konusu birinci bölümü izleyen **ikinci bölümde**[8] ise, Sokrates ana konuya, yani yurttaşın görev ve yükümlülükleri meselesi üzerinden, hapisten kaçmasının adil olup olmadığı konusuna girmezden veya bu meseleyi bir karara bağlamazdan önce, konuya bir giriş yapmaya, doğru bir karara ya da sonuca ulaşılması için nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini göstermeye çalışır. Başka bir deyişle, bu bölümde Kriton'un gündeme getirdiği meselede karara nasıl varılması gerektiğini tartışırken, meselenin tam olarak ne olduğunu gözler önüne serme gayreti içindedir. Bu ikinci bölüm iki altbölümden meydana gelmektedir.

Nitekim Sokrates bu bölüme, Kriton'un kendisine yapılmasını önerdiği şeyi yapmak mı yoksa yapmamak mı gerektiği konusunda, çeşitli meselelerde daha önce

8 *Kriton* 46b-48d.

karara nasıl varmışsa aynen o şekilde karar vereceğini, başkalarının ne söylediğine veya çoğunluğun görüşüne bakmayarak felsefi argüman veya akıl yürütmenin yolundan gideceğini, kendisine en doğru görünen argümanı takip edeceğini belirterek başlar. Başka bir deyişle, hayatı boyunca koruduğu, doğruluğundan emin olduğu prensipleri, başına gelen son olayların ardından veya kendisine ölüm cezası verilmiş olduğu için terk edecek değildir.[9] Onun koruduğu, her daim hayata geçirmeye çalıştığı prensiplerin en başında ise, elbette bir konuda karar verilirken, çoğunluğun görüşüne değil, uzman görüşüne, yani ilgili konuda gerçek bilgiye sahip olanlara müracaat edilmesi gerektiğidir. Bu konu ise neyin iyi, neyin kötü, neyin adil, neyin adaletsiz ve utanç verici olduğu konusudur.[10]

Sokrates yine bu bağlamda, kendilerine rehber aldığı ve bazılarına başka Sokratik diyaloglardan, örneğin *Savunma*'dan aşina olduğumuz birtakım önemli ilkelerden de söz eder. Buna göre, doğru, adil veya erdemli bir insana hiç kimse ya da hiçbir şeyden zarar gelemez. Bu yüzden, başkalarının onu ölüme götürmeye yetecek güçleri veya iktidarları olsa bile, Sokrates bütün hayatı boyunca savunmuş olduğu ilkeleri savunmaya devam edecektir. Sokrates, işte bu çerçeve içinde, önemli olanın uzun yaşamak değil, iyi yaşamak olduğunu söyler. İyi yaşamak ise doğru ve adil bir şekilde yaşamakla bir ve aynı şeydir.[11]

Sokrates ikinci bölümün ikinci altbölümünde ise şimdiye kadar kabul edilmiş olan hususlar temeli üzerinde bir karara veya doğru bir hükme varmaları gereken şeyin ne olduğunu göstermeye çalışır.[12] Buna göre söz konusu altbölümde Sokrates, kaçması mı yoksa kaçmaması mı

9 *Kriton* 46b.
10 *Kriton* 47c-d.
11 *Kriton* 48b.
12 *Kriton* 48c-d.

gerektiğiyle ilgili kararın tamamen kaçmanın doğru ya da adil olup olmamasına bağlı olduğunu olabilecek en açık şekilde gözler önüne serer. Yani eğer hapisten kaçmak adil bir eylemse kaçmaya çalışacak, adil değilse kaçmayacaktır. O halde, üzerinde bir karara varılması gereken tek ve en önemli soru şudur: Hapisten kaçmak doğru ya da adil bir eylem midir?

Diyaloğun gerek içerik gerekse mantıksal yapı açısından en yoğun bölümü hiç kuşku yok ki **üçüncü bölüm**dür.[13] Aynı zamanda Sokrates'in siyaset felsefesinin temel veya kurucu düşüncelerinin yer aldığı bu bölümde, filozof hapisten kaçmaması gerektiğini ortaya koyan iki argüman ileri sürer. Bununla birlikte, söz konusu argümanları ortaya koyup hapisten neden kaçmaması gerektiğini göstermeden önce, bu argümanlarda kullanacağı veya bir şekilde faydalanacağı ilkeleri, elbette Kriton'un onayını alarak birbiri ardı sıra ifade etmeye başlar. Söz konusu ilkeler şöyle sıralanabilir:

1. İlke: Adaletsizlik yapmanın kendisi ne iyi ne de övgüye değer bir şeydir.[14]
2. İlke: Herhangi bir şekilde adaletsizlik yapmak, yapan kimse için hem kötü hem de utanç verici bir şeydir.[15]
3. İlke: Bu yüzden, kişinin ne şekilde veya her nasıl olursa olsun adaletsizlik yapmaması gerekir.[16]
4. İlke: Kişinin bir kimseye (veya bir kuruma), onun yapmış olduğu adaletsizliğe karşılık olarak dahi, adaletsizlik yapmaması gerekir.[17]

13 *Kriton* 49-53.
14 *Kriton* 49a. Bu, Sokrates'in deyimiyle daha önceden birçok kez kabul edilmiş bir şeydir.
15 *Kriton* 49b.
16 *Kriton* 49b.
17 *Kriton* 49b.

5. İlke: Öyleyse, kişinin hiç kimseye kötülük etmemesi gerekir.
6. İlke: Kötülüğe kötülükle karşılık vermek adil bir davranış değildir.[18]
7. İlke: Kötülüğe kötülükle karşılık vermek adaletsizlik yapmaktan başka bir şey değildir.[19]
8. İlke: Kişinin, kendisine yapılmış kötülük veya adaletsizliklerden ne kadar zarar görmüş olursa olsun, adaletsizliğe adaletsizlikle, kötülüğe de kötülükle karşılık vermemesi gerekir.[20]
9. İlke: Kişinin, adil olması koşuluyla, kendisiyle ilgili olarak söz vermiş olduğu şeyi yapması gerekir.[21]

Her biri diğerinden daha değerli ve hatta sağlam içerikle yüklü bu ilkelerden bir kısmını, Sokrates neden kaçmaması gerektiğini ortaya koyup temellendiren argümanlarda kullanacaktır. Onun kullanacağı bu ilkeler sırasıyla üçüncü, dördüncü, beşinci ve sekizinci ilkelerdir. Kalan beş ilkeyi ise Sokrates, sözünü ettiğimiz dört ilkeyi kendilerinden çıkarsamak veya türetmek için kullanır. Buna göre o, üçüncü ilkeyi birinci ve ikinci ilkelerden, dördüncü ilkeyi üçüncü ilkeden, yedinci ilkeyle sekizinci ilkeyi de üçüncü ve altıncı ilkelerden türetir.

Sokrates, diyaloğun büyük bir önem taşıyan sonuncu bölümünde, Kriton'un teklifinin aksine, hapishaneden neden kaçmaması gerektiğini ortaya koyan argümanları, işte bu ilkelerden de yararlanarak oluşturur. Örneğin 50a-b'de yer alan birinci argümanda Sokrates, hapisten kaçtığı takdirde kötülük etmiş olacağını, bunun da daha

18 *Kriton* 49c.
19 *Kriton* 49c.
20 *Kriton* 49e.
21 İlkelerin belirlenmesi ve aşağıdaki sayfalarda yer alan iki argümanın inşası noktasında G. X. Santas'tan yararlanılmıştır. Bkz., G. X. Santas, *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, s. 13-21.

önceden kabul edilmiş bir ilke olan beşinci ilkeye aykırı olduğunu, bu yüzden kaçmaması gerektiğini ileri sürer. Buna mukabil, 50c'de başlayan ikinci temel argümanda, kaçması durumunda adil olan bir anlaşmayı bozmuş veya vermiş olduğu sözü tutmamış olacağını ve bunun kabul edilmiş bir ilke olarak dokuzuncu ilkeye uygun bir şey olmadığını öne sürer.

Birinci argüman şöyledir:

1. Sokrates, hapishaneden Atinalıların rızası olmadan kaçtığı takdirde, özel bir kişi olarak mahkemenin kararını güçten yoksun hale getirip geçersiz kılarken, bir şekilde yok etmiş olacaktır.
2. Devletin mahkemeleri tarafından alınan kararların gücü olmayıp, onlar özel kişiler tarafından hükümsüzleştirilip yok edilirse, kanunları geçersiz kılınırken devletin kendisi de yıkılır.
3. O halde, Sokrates hapishaneden Atinalıların rızası olmadan kaçacak olursa, kanunları yok ederken devleti yıkıyor olacaktır.
4. Sokrates devleti ve kanunlarını yıktığı takdirde, kötülük yapmış olacaktır.
5. O halde, Sokrates hapishaneden Atinalıların rızası olmadan kaçtığı takdirde, yasalara ve muhtemelen Atinalılara kötülük etmiş olur.
6. Oysa kimsenin kötülük etmemesi gerekir.
7. Demek ki Sokrates'in hapishaneden kaçmaması, onu Atinalıların rızası olmadan terk etmemesi gerekmektedir.

Pek çok yönüyle biraz daha karmaşık ve ayrıntılı olan, yani bazı öncülleri birtakım ek argümanlarla temellenen ikinci argümanı, Sokrates birincinin hemen ardından öne sürmeye başlar. Argüman, elbette ana hatlarıyla şöyledir:

1. Sokrates, devletin mahkemeleri tarafından alınan kararlara, verilen bir hükmün yanlış olduğunu ve kendisine adaletsizlik yaptığını düşünse dahi, itaat etmeye söz vermiştir.[22]
2. Sokrates'in yapmaya söz verdiği şey, yani devletin mahkemeleri tarafından verilen kararlara itaat etmek adil bir şeydir.[23]
3. Kişinin, elbette adil olması koşuluyla söz verdiği şeyi yapması gerekir.[24]
4. Bu yüzden Sokrates'in devletin mahkemeleri tarafından verilmiş kararlara, mahkeme tarafından verilmiş bir hüküm ya da kararın yanlış olduğunu bilse ve kendisine adaletsizlik yapıldığını düşünse bile, itaat etmesi gerekir.
5. Sokrates'i yargılayan mahkeme, ona ölüm cezasının verilmesi gerektiği kararını vermiştir.
6. Öyleyse, Sokrates'in mahkeme tarafından verilmiş olan ölüm cezası kararına, adaletsiz olduğunu düşünse bile, itaat etmesi gerekir.
7. Sokrates mahkeme tarafından verilmiş olan karara uymak durumundaysa onun hapisten kaçmaması gerekir.
8. Öyleyse, Sokrates hapisten kaçmamalıdır.

Sokrates'in Diyalogdan Çıkan Siyasi Görüşleri

Pek çok siyaset felsefecisi ya da siyaset felsefesi tarihçisi, Sokrates'in siyaset felsefesinin kurucusu olduğunu kabul eder.[25] Kabul etmek gerekir ki Sokrates'in siyaset felsefe-

22 *Kriton* 50c, 51e, 52d, 52e.
23 *Kriton* 50d-51c.
24 Dokuzuncu ilke.
25 Bkz., örneğin L. Strauss – J. Cropsey, *History of Political Philosophy*, University of Chicago, Chicago, 1963, s. 4-5.

siyle ilgili görüşlerinin çok büyük bir bölümü *Kriton*'dan çıkar. Onun bu eserde ortaya çıkan siyasi görüşleri üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan birincisi, Grek devletinin veya antik Yunan kent-devletinin, devletin klasik görevlerine ek olarak yerine getirmek durumunda olduğu moral misyonla ilgilidir. Buna karşılık ikincisi, devletin ve hukukun temelleriyle ilgili görüşlerden meydana gelir. Onun *Kriton*'da dile getirilen siyasi görüşlerinden üçüncüsü ise kimin yönetmesi gerektiğiyle ilgili görüşlerden veya demokrasiye yönelik eleştirilerden meydana gelir.

Bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Atina'nın Perikles gibi geleneksel liderlerinden başlayıp, bir politika düşünürü olarak Aristoteles'e kadar uzanan çizgide yer alan bütün kuramcılar ve pratisyenler gibi, Sokrates'in de oldukça küçük olmakla birlikte, (yaklaşık kırk bin kişilik bir topluluğun siyasal örgütü olarak) belli bir büyüklüğe, bu büyüklüğün mümkün kıldığı moral birliğe ve nihayet, siyasal bağımsızlık veya özerkliğe sahip siyasal yönetim birimi olarak *polis*in moral boyutuna vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Yani, *polis* veya kent devletinin varlık nedeni, sadece yurttaşlarının hayatlarını güvence altına almak değil, onların mutluluğa erişebilmelerini mümkün kılmak, ahlaken iyi bir yaşam sürmelerini sağlamak ve onlara iyi bir hayat temin etmektir. Daha sonra Aristoteles'in çok daha açık bir biçimde ifade edeceği üzere, insan kendisini sadece *polis*e katılım yoluyla gerçekleştirebilir, potansiyelini politik toplumda varolmak suretiyle hayata geçirebilir.

Başka bir deyişle, kaynağı aslında Pythagorasçılara kadar gitmekle birlikte, esas Sokrates tarafından geliştirilen teleolojik anlayışa göre, her şey gibi insan da doğası gereği iyiye yönelmiştir. İnsanın mutluluğu onun doğasına, yani *telos*una uygun hareket etmesine bağlı olduğu için iyi olmak, Sokrates'in bakış açısından, mutluluğun

olmazsa olmaz koşuludur. Öte yandan, insan yine doğası gereği, *telos*unu ancak diğer insanlarla birliktelik içinde gerçekleştirebileceği için politik topluluğun da iyi olması gerekir. Tıpkı bireysel insanın hayatı gibi, politik hayatın doğrultusu ve yöneliminin de iyiye doğru olması gerektiğini ifade eden Sokrates, bu yüzden insanın doğası gereği siyasal hayvan olduğunu ve dolayısıyla *polis*te ya da kent devletinde yaşamaya mecbur olduğunu öne sürer. Aynı zamanda bir eğitim kurumu olan *polis*, ona göre, yurttaşlarını gerçek mutluluğa eriştirmekle, onları ruhlarına özen gösteren iyi insanlar haline getirmekle mükelleftir. Devlete düşen, yurttaşlarını özellikle manevi yönden geliştirmek, onları kendi iyi telakkisine göre erdemli varlıklar haline getirmektir.[26]

Sokrates ikinci olarak, *polis* ya da devlet ile onun yasalarının bir sözleşmeye dayandığını söyler. Bu sözleşme anlayışı ise temelde devlet ve devletin yasalarıyla yurttaşlar arasında bir sözleşme bulunduğu, kaderini sosyal sistemini bütün hayatı boyunca kabul etmiş olduğu topluluk ya da cemaate bağlı kılmış olan yurttaşın toplumsal düzenin bağlı olduğu kurum ve örgütleri desteklemek ve başına buyruk hareket etmemek gibi bir yükümlülüğü bulunduğu düşüncesini ihtiva eder. Politik otoritenin kaynağı ve meşruiyeti, ama esas politik otoriteyle yurttaş arasındaki adalete dayalı ilişkinin mahiyetiyle ilgili olan söz konusu görüş ekseninde Sokrates, kendisinin Atina devletiyle bir sözleşme yaptığını; bu sözleşme uyarınca devletin koruması, güvencesi ve rehberliği altına girdiğini; doğmuş olduğu Atina'da, *polis*in medeni hukukuna göre yurttaş olduğunu, onun eğitim sistemine göre yetiştirilip

26 Sokrates bunu diyaloğun pek çok yerinde, devletin bireyle olan ilişkisinin, babayla oğul arasındaki ilişkiye benzer olduğunu söyleyerek ifade eder ama onu en çok 50c'de dile getirir.

eğitildiğini söyler.[27] Dolayısıyla, Sokrates kendisinin de diğer yurttaşlar gibi, Atina devletiyle yasalarının eseri, hatta kölesi olduğunu kabul eder.[28]

İşte bu noktada, Atina yurttaşıyla Atina devleti ve yasaları arasındaki ilişki konusunda iki önemli iddiada bulunur: **(i)** Bir yurttaşın devletine ve devletinin yasalarına, devletin ve yasaların kendisine yapmaya kalkıştığı şeyi yapmaya çalışması hiçbir şekilde adil değildir; sözgelimi, yasalar Sokrates'i ortadan kaldırmanın adil olduğu kanaatiyle onu yok etmeye kalkışırsa, Sokrates'in buna karşılık Atina devletini yıkmaya, yasalarını hükümsüzleştirmeye çalışması adil olmaz;[29] **(ii)** yurttaşın devleti ve devletin yasalarıyla ilişkisi yurttaşın (her nerede bulunuyor olursa olsun) ya devletinin ve yasaların emrettiklerini yapmasından ya da devlete ve onun hukuk sistemine doğrunun ya da adaletin bulunduğu yeri göstermesinden oluşur.[30]

Sokrates söz konusu iki düşünce ya da iddiasını bir tarafta anne baba ile çocuklar, diğer tarafta ise yasalarla yurttaşlar arasında kurduğu bir analojiyle destekler. Bu analojiyle devlet ve devletin yasalarıyla yurttaşlar arasındaki ilişkinin bir eşitsizlik ilişkisi olduğunu göstermeyi amaçlar. Buna göre, anne ve babalar çocuklarını sadece dünyaya getirme, devlet de yurttaşlarının sadece güvenlik ve maddi refahından değil, mutluluk ve iyiliklerinden de sorumludurlar. Bundan dolayı, Sokrates ebeveynler ile çocuklar veya efendi ile köle arasında adaletin eşitlikten oluşmadığını, çocukların anne babaların kendilerine yaptıkları şeyleri yapamayacaklarını, davrandıkları gibi davranamayacaklarını; aynı şekilde bir yurttaş ile devlet

27 *Kriton* 50d.
28 *Kriton* 50e.
29 *Kriton* 51a.
30 *Kriton* 51b.

arasındaki ilişkinin eşitlikten meydana gelmediğini, bu yüzden yurttaşın veya özel olarak da Sokrates'in yasaların kendisine yapmış olduğu şeyi yapamayacağını söyler.[31] Buradan hareketle, eğer yasalar kendisini ölüme mahkûm etmek suretiyle ortadan kaldırmaya kalkışıyorsa, kendisinin de bunun karşılığında hapishaneden kaçarak yasalara zarar vermesinin adil olmadığı sonucunu çıkartır.[32] Buna göre, ölüme mahkûm edilen Sokrates, yasaların değil, yasaları istismar ederek onu ortadan kaldırmak isteyen insanların masum kurbanı olmak durumundadır.[33] Bireyin iyiliği, moral gelişimi ve kendisini gerçekleştirip potansiyelini hayata tam olarak ve doğru geçirmesi için varolan, varlık sebebi iyilik ve adalet olan devletin ve hukukun kötü olamayacağını iddia eden Sokrates açısından sorun, devlette ve yasalarda olmayıp devleti temsil edenlerde, yasaları uygulayanlardadır.

Sokrates'in siyaset felsefesinin hem *polis*in moral boyutuna ilişkin görüşleriyle hem de "sözleşme" anlayışıyla yakından ilişkili olan üçüncü ana boyutu, onun demokrasi konusundaki görüşlerinden ve demokrasiye yönelik eleştirilerinden meydana gelir. Sokrates demokrasi eleştirisini çoğunluğun görüşünü eleştirerek ifade eder. Nasıl ki etik görüşlerinde işe ahlaklı yaşamanın bir sanat olması nedeniyle, *tekhne* veya zanaatlara ilişkin bir tartışmayla başlıyorsa, aynı şekilde demokrasi tartışması veya eleştirisini de zanaatlar üzerinden ortaya koyar. Buna göre, bütün zanaatların usta icracılarına iyi duygular ya da takdir hisleri besleyen Sokrates, sözgelimi denizcilerle dümencilerin, gemi kaptanlarının insanların kendilerini ve mallarını nasıl koruduklarını, onları bir yerden başka bir yere ne kadar küçük ücretler karşılığında salimen taşıdıklarını anlatır.[34]

31 *Kriton* 50e-51a.
32 G. X. Santas, *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, s. 22.
33 *Kriton* 51a.
34 *Gorgias* 511d.

Sokrates gemi kaptanını, sanatının veya mesleğinin başarılı bir uygulayıcısı ya da icracısı olmanın yanında, en temel erdemi ölçülülük olduğu için takdir eder. Sokrates'in bakış açısından, gemi kaptanı sadece insanları bir yerden başka bir yere esenlikle taşımayı bilir; fakat o, taşıdığı bu insanlarda, ruh ya da beden bakımından herhangi bir gelişme kaydedemez, kaydedemeyeceğini de bilir ve "boğulmaktan kurtarmakla, bu yolculardan hangisine yararlı, hangisine zararlı olduğunu söyleyemeyeceğinin farkındadır."[35]

Aynı saygı ve takdir hislerini başta ayakkabıcı, demirci, çiftçi ve inşaatçı olmak üzere bütün zanaatkârlar için besleyen Sokrates, bununla birlikte, herhangi bir zanaat, alan ya da meslekte ustalık veya uzmanlığın usta veya uzmana kendi alanı dışındaki konularda hüküm verme hakkı kazandırmadığını savunmaktaydı. Ona göre, Atina'da demokrasinin en büyük sıkıntısı işte buydu. Atina'nın bir bütün olarak istikbalini, bütün Atinalıları ilgilendiren politik kararlar tartışılır ve alınırken, geleceğe dönük önemli projeler ve politikalar belirlenirken, özgür her Atina yurttaşının eşit oy hakkına sahip olmasına Sokrates şiddetle karşı çıkmaktaydı. Mimari, gemi inşaatı, askeri sefer, bayındırlık gibi teknik bilgiye ihtiyaç duyulan konularda bir tek meclis uzmanları çağırıp onların bilgisine başvururken, uzmanlık bilgisinden yoksun herkesi susturuyor ama iş devletin yönetimine, Atina'nın istikbaliyle ilgili kararların alınmasına gelince, burada "inşaatçı, ayakkabıcı, tüccar, kaptan, zengin veya yoksul" herkesi dinleyip, kararı gerekli bilgi ve uzmanlıktan yoksun bu insanların oylarıyla alıyordu.[36]

Sokrates aslında, her insana gerek doğası, gerekse aldığı eğitime uygun düşen bir iş ya da meslek bulunduğunu düşünmekteydi; dolayısıyla da usta bir zana-

35 *Gorgias* 511e.
36 *Protagoras* 319b.

atkârın aklı ve yaşam tarzının, onu politik meselelerle kararlarda doğru ve uygun bir rehber haline getirecek bilgi, karakter ve yargı gücünü kazanabilmekten alıkoyduğuna inanıyordu. Sokrates'in işte bu inancı, köle ve kadınlar dışındaki bütün özgür Yunan yurttaşlarının politik kararlara doğrudan katıldıkları Atina demokrasisinin temelindeki "politik konularda bir kimsenin görüşünün bir diğeri kadar iyi olduğu" düşüncesine öldürücü bir darbe indirir.[37] Çünkü siyaset ona göre, aynen kaptanlık, mimari, ayakkabıcılık gibi bir sanattır; dolayısıyla, bilgiden yoksun çoğunluğun veya meclise kura ile seçilmiş görevlilerin kararlarıyla hayata geçirilecek demokratik bir yönetim, bir sanat olan siyasetin ne özüne veya ruhuna ne de amacına uygun düşer.

Sokrates genel olarak demokrasiyi, özel olarak da Atina demokrasisini, şu halde, öncelikle onun yönetim işinde görev yapacak kamu görevlilerini kura ile seçmesi nedeniyle eleştirir. Meclis ihtiyaç duyduğu zaman birtakım konularda işin uzmanına başvurduğuna göre, Sokrates çok daha önemli bir iş, bir sanat olan *polis*i yönetme işinde de benzer bir uzmanlıktan yararlanılmamasının çok saçma, hatta budalaca bir şey olduğunu düşünür. İşte söz konusu eleştiri çerçevesi içinde, yönetimin bir sanat olduğu ve bütün sanatlar gibi teknik bilgiye ihtiyaç duyulduğu düşüncesini, çok temel bir Sokratik öğreti olarak görebiliriz.

Ona göre, ağır bir hastayı ameliyat etmek gerektiğinde onu herhangi bir kimseye bırakmaz, cerrahı kura ile seçmeyiz; takımımızı temsil edecek bir atlete ihtiyaç duyduğumuz zaman söz konusu sporcuyu kura ile belirlemeyiz; bir yerden bir yere deniz yolu ile seyahat etme durumunda olduğumuz zaman geminin kaptanı ya da dümencisini kura benzeri usullerle gelişigüzel bir biçimde

37 W. K. C. Guthrie, *age*, s. 410.

seçmeyip işin uzmanını, bu sanatın eğitimini almış olanı ararız. Bu, Sokrates'e göre, devlet gemisini yüzdürecek kaptan için daha fazla geçerlidir. Yaşadığı dönemdeki liderlerin bilgisizliğine yakından tanık olan Sokrates'in en fazla dikkatini çeken, onların yönetme uzmanlığına sahip olmamaları, halkı hiçbir şekilde yönetemeyişleri olmuştur. Sokrates'in, Tanrı vergisi birtakım yetenekleri ve bu arada iyi niyetli hevesleri olsa da Atinalıları yönetmek için gerekli bilgi ve beceriden yoksun olan amatörlere en küçük bir saygısı yoktur. Devlet yönetimi, baştan sona tam ve gerçek bilgiye bağlı bulunan, bu yüzden mutlak bir disiplini gerektiren ciddi bir iştir.

Buradan yola çıkarak, Sokrates'in siyaset felsefesi alanındaki bir diğer pozitif görüşünü, onun anayasal monarşi veya aristokrasiyi kabul edilebilir yegâne yönetim biçimi olarak görmesinin oluşturduğu söylenebilir. Sokrates'e göre, gerçek bir bilge kral ya da hükümdarın yönetimi, devletin yurttaşlarının kendisiyle bilinçli ve istemli bir sözleşme yaptıkları, bu yüzden herkesi bağlayıcı olan, bütün yurttaşların özgürlük ve mutluluğunu temin edip koruyan bir hukuki düzen yaratmakla yükümlü, yasanın üstünlüğüne dayalı bir yönetim olmak durumundadır.[38] Sokrates'in tanım veya işaretlerinden, bunun anayasal monarşi veya aristokrasiye işaret ettiği açık olmalıdır.

Ahmet Cevizci
Mayıs 2010

38 Guthrie, *age*, s. 412.

KRİTON

* Çeviride *Plato Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus* (translated by Harold North Fowler), Classical Loeb Library, 1999 künyeli yapıt temel alınmıştır. Özel isimlerin yazılımında Eski Yunancaları esas alınırken Yunanistan, Yunan gibi Türkçeye yerleşmiş olan isimleri metnin okunuşunda akıcılık sağlamak amacıyla Türkçeleştirerek ifade ettik.

SOKRATES: Neden şimdi geldin Kriton? Henüz çok erken değil mi? 43

KRİTON: Evet, erken.

SOKRATES: Şu an yaklaşık olarak saat kaç?

KRİTON: Gün ağarmak üzere.

SOKRATES: Gardiyan nasıl oldu da içeri girmene izin verdi?

KRİTON: Buraya sık sık geldiğimden beni artık tanıyor, hem onu memnun ettim.

SOKRATES: Yeni mi geldin? Yoksa epey oldu mu?

KRİTON: Epey oldu.

SOKRATES: Peki neden uyandırmadın beni de yanı b başımda oturup bekledin?

KRİTON: Seni hiç uyandırır mıyım Sokrates? Yerinde olsam böyle bir günde asla erkenden uyanmak istemezdim. Uzun zamandır tatlı bir uykuda olduğunu görüp sana hayran kaldım. Böyle bir zamanda nasıl oluyor da rahat rahat uyuyabiliyorsun? Bilerek uyandırmadım, rahatın kaçmasın istedim. Yaşamın boyunca sana hayran kaldım, şimdi yaşadığın felakete nasıl da kolayca, nasıl da sabırla katlandığını gördüğümde...

SOKRATES: Benim yaşımdaki bir insan için ölümden c korkmak yakışık almaz.

KRİTON: Senin yaşındaki çoğu insan böyle bir felakette yaşına bakmayıp, yaşadıklarına isyan eder.

SOKRATES: Orası doğru. Peki sen neden bu kadar erken bir saatte buraya geldin?

KRİTON: Kötü bir haber getirdim. Gerçi sen pek umursamıyorsun ama gerek benim açımdan gerekse diğer dostların açısından acı bir haber bu. Başka hiçbir şey beni bu kadar üzmezdi.

SOKRATES: Neymiş bu haber? Duyduğuma göre
d Delos'a[1] giden gemi geri döndüğünde ölecekmişim, yoksa bu gemi mi geldi?

KRİTON: Henüz gelmedi ama bugün geleceğini sanıyorum. Sunion'dakiler[2] geminin oraya ulaştığını söylediler. Anlatılanlara bakılırsa gemi bugün gelecek, sen de yarın öleceksin.

SOKRATES: Bakalım Kriton! Tanrılar böyle istiyorsa
44 ölümüm gerçekleşecek. Ancak geminin bugün geleceğini zannetmiyorum.

KRİTON: Nereden biliyorsun bunu?

SOKRATES: Ben geminin geldiğinden sonraki gün ölecekmişim.

KRİTON: Evet, konuyla ilgilenenler böyle söylüyorlar.

SOKRATES: Bu nedenle geminin bugün geleceğini zannetmiyorum, ama yarın gelir. Bu gece, biraz evvel bir rüya gördüm, oradan anladım. O yüzden uyandırmadığın iyi olmuş.

1 Ege Denizi'nde Mykene yakınlarında bulunan bir ada. Ada tarihsel bakımdan Attika Deniz Birliği'nin hazinesinin bulunduğu yer olması nedeniyle de büyük önem taşımaktadır. Bu adaya gidildiği, ziyarette bulunulduğu sıralarda, ölüm cezaları infaz edilmez, Delos'a giden geminin ziyaretini tamamlayarak Atina'ya dönmesi beklenirdi.

2 Attika Bölgesi'nin güney kıyısında yer alan bir burun. Atinalılar deniz yolculuklarına çıkmadan önce bu burunda Poseidon için kurban kesiyorlardı. Sunion'da bulunan Posedion Tapınağı MÖ 480 yılında Persler tarafından yıkıldıktan sonra yeniden inşa edilmiştir.

KRİTON: Ne gördün rüyanda?

SOKRATES: Beyaz elbiseli bir kadın gördüm. Adımı söyledikten sonra bana doğru yaklaştı ve şöyle b
dedi: "İki gün sonra bereketli Pythia'ya[3] ulaşacaksın."

KRİTON: Garip bir rüya görmüşsün Sokrates.

SOKRATES: Garip değil, nasıl yorumlanacağı gayet açık.

KRİTON: Evet yeterince açık. Ama Sokrates beni dinle de kurtulmaya çalış. Öldüğün takdirde sadece benzersiz bir dostu yitirmekle kalmayacağım başka bir felaket daha yaşayacağım. İkimizi de iyi tanıyanlar para verip seni kurtarmak elimdeyken bunu yapmaktan kaçındığımı sanacaklar. Bir insan c
için dostlarından çok parasına bağlı gibi görünmek kadar utanç verici bir şey olabilir mi? Seni kurtarmak için o kadar yalvardım ama çoğu insanı buna inandıramayacağız.

SOKRATES: Ey mutlu Kriton! Çoğu insanın söyleyeceği şeylerden bize ne? En akıllı insanlar senin doğru söylediğine inanacaklardır. Bizi asıl ilgilendiren de onların düşünceleri.

KRİTON: Ama Sokrates, çoğunluğun düşüncelerini de d
dikkate almak zorundayız. Yaşadıklarından da bu anlaşılabiliyor. İşin içine iftira girdiğinde, çoğunluk o insana kötülük yapmaktan hem de en büyük kötülüğü yapmaktan geri durmuyor.

SOKRATES: Keşke çoğunluğun elinden en büyük kötülüğü yapmak gelseydi! Öyle olsaydı, en büyük iyilikleri de yapabilirlerdi. Bu ne kadar da güzel

3 Delphoi kentinde bulunan Apollon kehanet merkezinde tanrının sözlerini insanlara aktaran rahibeye verilen isim.

olurdu! Ama ikisini de beceremezler. Çoğunluğun lafıyla bir insan akıllı da aptal da olmaz. Onların sözleri her zaman rasgeledir.

e KRİTON: Söylediğini doğru kabul edelim Sokrates. Ama şu soruya yanıt ver: Burada kalmak istemenin nedeni beni ve diğer dostlarını düşünmen mi? Buradan kaçarsan biz sana yardım ettiğimiz için *sykophantes*ler[4] tarafından suçlanırız, elimizdeki malları alırlar, en azından epeyce paramızı alırlar ve başımıza başka dertler açılır diye mi korkuyorsun? Böyle bir korkun varsa, bunu unut. Seni kur-
45 tarmak için bırak böylesi bir tehlikeye, çok daha büyüklerine katlanmak ödevimizdir. Bu yüzden sözünü tutup, söylediklerimi dinle Sokrates.

SOKRATES: Sizleri düşündüğüm doğru Kriton ama başka nedenlerim de var.

KRİTON: Bunu kendine dert etme Sokrates, seni buradan kaçırıp kurtarmamız için istenilen para fazla bir şey değil. *Sykophantes*lere biraz para verirsen susarlar, bunu bilirsin. Ne kadar malım mülküm
b varsa hepsi sana ait, bundan emin ol! Sanıyorum param bu iş için yeterli olacaktır. Ayrıca beni düşünüyorsan dışarıda parasını sana vermeye hazır epeyce insan var. Para vermeyi sadece bir teşekkür kabul edeceklerdir. Bu insanlardan birisi Thebaili Simmias, zaten yanında para da getirmiş. Kebes ve başka insanlar da söyleyeceğin şeyi bekliyorlar. Bu yüzden buna benzer düşünceler kendini kurtarmana engel olmasın. Mahkemede, "Ülkemden ayrılıp başka yere gidersem ne yaparım!" diyordun.

4 Eski Yunan'da insanları mahkemeye vermekle tehdit eden ve bunun karşılığında para isteyen kişilere verilen isim.

Bunun için de üzülme. Hiçbir şekilde zorlanmayacaksın, nereye gitsen sana yardımcı olacaklar. Thesselia'ya[5] gitmeye karar verirsen orada dostlarım var, seni korurlar, değerini de bileceklerdir. Thesselia'da kimse sana bir şey yapamaz. c

Ayrıca bir şey daha eklemek istiyorum. Kurtulma şansın varken bunu yapmayarak suç işlemiş oluyorsun. Seni yok etmek isteyen düşmanlarının dileklerini yerine getiriyorsun. Bununla da kalmayıp çocuklarına kötülük yapıyorsun. Elinde onları yetiştirip, okula gönderme şansı varken, bu işi şansa bırakıyorsun. Çocukların da diğer yetimlerin çektiği acıları çekecekler. Bir insanın ya çocuğu olmamalı ya da çocuğu varsa sonuna kadar ona bakmak için çabalamalı. Bence sen işin kolayına kaçıyorsun, eğer bir insan yaşamı boyunca erdemli davranmaktan söz ediyorsa, bu yoldan hiçbir zaman sapmamalı! Bu yüzden hem senin için hem de biz dostların için utanıyorum. Çünkü seninle ilgili davanın mahkemeye düşmesini ve duruşmada yaşananları, bizim korkaklığımıza bağlayabilirler. Davanın sonunda verilen ve acı bir alaya benzeyen o karar ise sanki bizler seni hiç umursamıyormuşuz, korkaklığımız yüzünden senin davanla hiç ilgilenmiyormuşuz havası uyandırabilir. Evet, biz seni kurtaramadık ama sen de kendini kurtarmadın. Birazcık yardım etseydik, kendini kurtarabilirdin. Bu olayda yaşanacak ölüm felaketinden başka hem senin hem de bizlerin unutmaması d e 46

5 Kuzeydoğu Yunanistan'da bulunan ve içinde Olympos Dağı'nın yer aldığı bölge.

gereken bir şeyler yok mu? Bir düşün bakalım Sokrates! Ama artık düşünme sırası sende değil. Zaten düşünmüş olman gerekiyor. Bir tek şansımız kaldı. Bu akşam her şeyi halletmeliyiz. Yoksa başka bir şansımız olmaz. Sokrates! Söylediklerimi dinlemelisin! Başka bir şansımız yok.

b SOKRATES: Ah Kriton! Dostum, böylesi bir çaba duruma uygunsa çok hoşuma gider. Ama duruma uygun değilse, çaban arttıkça insana zor gelmeye başlar. Şimdi söylediklerini yapmanın doğru olup olmayacağına bir bakalım! Sadece bugün değil, daha önceden de hep düşüncelerime uygun şekilde yaşamaya çalıştım. Bugün zor durumda bulunuyorum diye bundan önce savunduğum şeyleri bir köşeye bırakamam. Düşüncelerim bugün nasılsa daha önceleri de aynı şekildeydi. Onlara saygımı yitirmediğim
c gibi değerlerini de kaybetmediler. Şimdi söylediklerine geçelim. Eğer dediklerin konusunda önemli nedenler bulamazsak söylediğini yapmayacağım. İsterse çoğunluk bir çocuk gibi bizi korkutmak için elindeki korkulukların sayısını artırsın, isterse hapse atmakla, işkence etmekle ya da mallarımızı almakla tehdit etsin, yine de seni dinlemem. Bu konuyu en iyi şekilde nasıl inceleyebiliriz? Uzun süredir burada benim ne diyeceğimi düşünüyorsun değil mi? Zaman zaman bu konu üzerine konuşulduğunda
d bazı insanların lafına bakılır, bazı insanların lafına bakılmaz demiştik değil mi? Acaba bu sözler bana ölüm cezası verilmeden önce güzel sözlerdi de bana ceza verildikten sonra onların çocukça, aptalca sözler olduğu mu ortaya çıktı? Söylenenlerin değeri benim bugünkü durumuma göre değişti mi yok-

sa eski değerini koruyor mu? Bu düşüncelere boş mu vereceğiz yoksa onlara uyacak mıyız? Kriton, seninle bunu konuşmak istiyorum. Ağırbaşlı insanlarla konuştuğumda hep aynı yanıtı verdiler. Bazı insanlar vardır lafları dinlenir, bazı insanlar vardır lafları dinlenmez. Tanrıları seven birisi olarak sana soruyorum Kriton, bu sözler doğru değil mi? Sen yarın ölecek değilsin. Tabii ki insanın ne yaşayacağı bilinemez ama görünürde böyle bir tehlikeyle karşı karşıya değilsin. Düşünme gücün de bir felakete uğrayıp bozulmadı. Bu yüzden söylediklerimi bir düşün! İnsanların her söylediği şeyin mutlaka bir değeri vardır diye bir şey yok. Sadece bazı insanların söyledikleri bazı şeylerin bir değeri vardır değil mi? Ne dersin, bu sözler doğru mudur?

KRİTON: Bence doğrudur.

SOKRATES: İyi sözlere saygı gösterilir, kötü sözlere saygı gösterilmez, değil mi?

KRİTON: Tabii ki.

SOKRATES: Aklı başında insanlar iyi sözler, deliler kötü sözler söylerler, değil mi?

KRİTON: Bu da doğru.

SOKRATES: O halde bu sözü söyleyenler ne söylemek istemişlerdir? Bir insan beden eğitimiyle ilgileniyorsa, yaptığı işte herhangi bir insanın kendisini övmesini ya da kötülemesini mi yoksa bir beden eğitimi öğretmeninin ya da bir hekimin övmesini ya da kötülemesini mi umursar?

KRİTON: Tabii ki bir beden eğitimi öğretmeninin ya da hekiminkini umursar.

SOKRATES: O halde çoğunluğun değil, doğru insanın kendisini kötülemesinden korkacak ya da övmesini bekleyecektir.

KRİTON: Evet.

SOKRATES: O halde beden eğitiminde, yemek yemesinde, içmesinde başka insanların söylediklerini değil, kendisine yardımcı olan ve bu işlerden anlayan insanların sözlerini umursayacak.

KRİTON: Tabii.

c SOKRATES: Peki bu işlerden anlayan insan yerine çoğunluğun sözlerini dinlese bu durumda kendisine bir kötülük gelmez mi?

KRİTON: Tabii bir kötülük gelir.

SOKRATES: Ama nasıl bir kötülük gelir? Böyle bir şeyin etkisi nedir? Nasıl bir zarar görür?

KRİTON: Besbelli ki bedenine bir zarar gelir.

SOKRATES: Doğru söylüyorsun. Tekrarlamamıza gerek yok, diğer şeyler için aynı durum geçerlidir. Söz konusu olan şey yanlış ile doğru, güzel ile çirkin ya
d da iyi ile kötüyse yine çoğunluğun dediğine uyup ondan çekinmeli miyiz yoksa çekinilmeye herkesten daha layık bir insan varsa onun sözlerini mi dinlemeliyiz? O insanın sözünü dinlemediğimiz zaman doğrulukla iyi bir hale gelen ve yanlışlıkla kaybedilen bir şeyi bozmaz mıyız? Yoksa doğru değil mi?

KRİTON: Tabii ki doğru Sokrates.

SOKRATES: O halde bilmeyen insanların lafını dinlersek sağlığımıza dikkat ettiğimizde iyileşen, dikkat
e etmediğimizde hastalanan şeyi yıkmış oluruz. O şey de yıkılınca biz yaşayabilir miyiz? Bahsettiğim şey bedenimizdir.

KRİTON: Evet bedenimiz.

SOKRATES: Peki hastalıklı ya da bozulmuş bir bedenle yaşanabilir mi?

KRİTON: Yaşanamaz.

SOKRATES: Peki yanlış olan şeyin kötüleştirdiği, doğru olanın da iyileştirdiği şeyi bozarsak yaşayabilir miyiz? Bu yanlışlık ve doğrulukla ilgili olan şeyi 48
bedenimizden daha aşağı seviyede mi kabul edeceğiz?

KRİTON: Tabii ki hayır.

SOKRATES: Tabii, çünkü daha değerlidir, değil mi?

KRİTON: Elbette, çok daha değerlidir.

SOKRATES: O zaman sevgili dostum çoğunluğun ne diyeceği ile ilgilenmeyelim, bunun yerine doğru ile yanlışı ayırt edebilen kişinin, hakikatin ne olduğunu bilen kişinin ne dediğine bakalım. Biraz önce adalet, iyilik, güzellik ya da bunların tersi olan şeylerden bahsettiğimiz zaman çoğunluğun ne söyleyeceğini dikkate almamızı söyleyerek yanlış bir şey söylemiş oldun. Birisi kalkıp b
çoğunluğun bizi öldürebileceğini söyleyebilir. Burası açıkça ortada.

KRİTON: Tabii ki söyler Sokrates.

SOKRATES: Doğru ama deminden beri konuştuklarımızın değeri gözümde değişmedi. Eskiden ne söylediysek halen aynı şey geçerli. Şimdi şunu inceleyelim: "Çok yaşamaktansa iyi bir biçimde yaşamak daha iyidir" sözünü doğru kabul ediyor muyuz? Yoksa bu yanlış mı?

KRİTON: Bence doğru.

SOKRATES: İyi, güzel ve doğru olan şeyin aynı olduğunu kabul ediyor muyuz?

KRİTON: Kabul ediyoruz.

SOKRATES: O zaman ikimizin de doğru kabul ettiği şeyler üzerinden düşünelim. Atinalılar buradan çıkmama izin vermezken, benim kaçmaya çalış- c

mam doğru olur mu? Olur diyorsak tartışmaya devam edelim, olmaz diyorsak tartışmayı bırakalım. Biraz önce bu iş için ne kadar para harcanacağından, çoğunluğun ne söyleyeceğinden ve çocukların yetiştirilmesinden söz ettin. Şimdi şunu düşün Kriton! Bir insanı düşünmeden öldürenler, hatta aynı insanı düşünmeden ellerinde olsa diriltebilecek olanlar da aynı şeyleri düşünmezler mi?

d Düşüncemize göre şimdi incelememiz gereken bir şey var. O da biraz önce söylediğim şey. Benim buradan kaçmamı sağlayacak olanlara para vererek yani onlardan böyle bir iyilik görerek doğru bir iş mi yapmış oluruz yoksa yanlış bir iş mi yapmış oluruz? Eğer bunu yanlış buluyorsak ölmeye de, burada kalmaya da, başımıza gelebilecek olan diğer kötülüklere de katlanmamız gerekir. Çünkü başımıza gelen kötülükler yanlış bir iş yapmamızdan daha iyidir.

KRİTON: Doğru söylüyorsun Sokrates ama sen de ne yapabileceğimizi bir düşün!

SOKRATES: Birlikte düşünelim. Söylediklerimde yanlış bir şey görüyorsan seni dinleyeceğim. Ama

e yanlış bir şey bulamıyorsan artık sen de bana Atinalıları umursamayıp buradan kaçmamı önermeyi bırak! Fikrimi çelecek bir sözün varsa söyle ama bu işi zorla yaptırmaya kalkışma! Öncelikle demin söylediklerimizin doğru olup olmadığını yanıtla!

49 Ardından da soracaklarıma gerçekten ne düşünüyorsan öyle yanıt ver!

KRİTON: Bunu yapmaya çalışacağım, Sokrates.

SOKRATES: İnsanların hiçbir zaman adaletsizlik yapmaması gerektiğini mi yoksa zaman zaman ada-

letsizlik yapabileceklerini mi söylüyoruz? Daha önceden adaletsizliğin hiçbir zaman güzel bir şey olmadığını söylemiştik. Şimdi de aynı düşüncedeyiz değil mi? Eskiden, bu konularda hemfikirdik. Geçen birkaç gün içinde işler değişti mi yoksa? Kriton! Şu yaşımızda birbirimizle aklı başında bir şekilde konuştuğumuzu zannederken yoksa farkında olmadan çocukluk mu yaptık? Daha b
önceden söylediklerimiz çoğunluğun görüşüne aldırmaksızın doğru şeyler değil miydi? Başımıza nasıl bir şey gelirse gelsin, adaletsizlik yapmak her zaman için kötü ve utanılacak bir şey değil midir? Bunları yine doğru kabul ediyor muyuz?

KRİTON: Doğru kabul ediyoruz Sokrates.

SOKRATES: O halde hiçbir zaman adaletsizlik yapmamalıyız.

KRİTON: Tabii ki yapmamalıyız.

SOKRATES: O zaman çoğunluğun sandığının aksine insan hiçbir zaman, yani kendisine adaletsizlik yapıldığı zaman bile, adaletsizlik yapmamalı.

KRİTON: Doğru bir şey bu. c

SOKRATES: Kötülük yapmaya geçelim Kriton. İnsanlar kötülük yapmalı mıdır yapmamalı mıdır?

KRİTON: Tabii ki yapmamalıdır Sokrates.

SOKRATES: Peki sana kötülük yapıldığı zaman buna kötülükle karşılık vermek, çoğunluğun sandığı gibi doğru bir şey midir?

KRİTON: Hayır, doğru değildir.

SOKRATES: Doğru değildir çünkü bir insana kötülük etmek ve adaletsizlik yapmak her zaman aynı şeydir.

KRİTON: Doğru söylüyorsun.

SOKRATES: O halde bize adaletsizlik yapıldı diye ada-
d letsizlik yapmamalıyız, bir insan bize ne yaparsa yapsın ona kötülük etmemeliyiz. Fakat, Kriton iyi düşün! Bu söylediklerimi doğru kabul ederek aklından geçenin tersini düşünüyor olmuyor musun? Çünkü düşüncelerime inanan insanların sayısının az olduğunu ve bundan sonra da az olacağını biliyorum. Bunu düşünenlerle düşünmeyenlerin anlaşmaları da kolay olmayacaktır. Birbirlerinden farklı düşündüklerini görünce birbirlerini aşağılayacaklar ve küçümseyeceklerdir. Bu nedenle sen de iyice düşün bakalım, benimle aynı düşüncede misin? Yani adaletsizlik yapıldığı zaman bu adaletsizliğe adaletsizlikle karşılık vermek ya da kötülük yapıldığı zaman bu kötülüğe kötülükle karşılık vermek sözünü temel alabilir miyiz? Bu konuda benimle aynı şekilde mi düşünüyorsun?
e Yoksa farklı bir görüşte misin? Ben daha önceden olduğu gibi şimdi de bu sözün doğru olduğunu düşünüyorum. Sen de eskiden düşündüğün gibi düşünüyorsan söyleyeceklerimi dinle!

KRİTON: Düşüncem değişmedi. Aynı fikirdeyim, bu yüzden seni dinliyorum.

SOKRATES: Şimdi söylüyorum, daha doğrusu, sana şunu sormak istiyorum: Bir insan başkasına bu iş doğru derse ve onunla anlaşırsa, bu işi yapmalı mıdır yoksa sözünü tutmamalı mıdır?

KRİTON: Tabii ki o işi yapmalıdır.

SOKRATES: O halde söylediklerinin nereye vardığını düşün. Şimdi buradan devletin izni olmaksızın
50 kaçıp gidersek, yaptığımız şeyle kötülük yapmamamız gereken birine kötülük yapmış oluyor

muyuz, olmuyor muyuz? Yaptığımız hareket doğru dediğimiz şeylere uygun düşer mi?

KRİTON: Sana yanıt veremeyeceğim, çünkü söylediğini anlamadım Sokrates.

SOKRATES: Şöyle düşünelim: Şimdi biz buradan kaçarken ya da giderken, bunun nasıl isimlendireceğine sen karar ver, karşımıza kanunlar ve devlet çıksa ve şöyle deseler: "Sokrates ne yapıyorsun? Yaptığın şey kanunlara da devletin tamamına da zarar veriyor. Eğer kararlara uyulmazsa, insanlar kanunları umursamazlarsa, onlara karşı silah çekerlerse, devletin her şeye rağmen varlığını sürdürebileceğini sanıyor musun?" b

Böyle bir soruya nasıl yanıt verebiliriz Kriton? Bir de karşımızdaki insan güzel konuşmasını becerebiliyorsa, alınan kararların uygulanmasını emreden kanunları, yani bizim yok etmeye çalıştığımız kanunları, korumak için neler söyler! Biz bu durumda devlet bize adaletsiz davrandı, davamızı iyi bir biçimde yönetmedi mi diyeceğiz? c

KRİTON: Tabii aynen bunu söyleyeceğiz Sokrates.

SOKRATES: Peki bu durumda kanunlar bize, "Seninle böyle mi anlaştık Sokrates? Devletin verdiği emirlere uymayacak mıydın?" derse ve biz de şaşırıp kalırsak, sözlerine şöyle devam edebilir: "Söylenenlere şaşırma Sokrates! Şimdi yanıt ver, d sen her zaman soru-cevap yöntemini benimsersin. Devlette nasıl bir suç buldun da onu yıkmaya çalışıyorsun? Her şeyden önce doğumunu bize borçlu değil misin? Babanın annenle evlenmesi ve seni dünyaya getirmesi bizim yardımımızla olmadı mı? Evlenmeyle ilgili kanunlarımıza bir itirazın

var mı?" Bana bunu sorsalar "hayır" diye yanıt veririm. "Çocukların beslenmeleri ve eğitimleri ile ilgili kanunlar? Sen de bu kanunlarla büyüdün. Babana sana beden eğitimi ve müzik öğretmesini
e emrettiğimiz kanunlar kötü müydü?" diye sorsalar "iyiydi" diye yanıt veririm. "O halde bizler senin doğmanı sağladık, seni besledik ve yetiştirdik. Senin de atalarının da bizlerin çocukları, köleleri olmadığını söyleyebilir misin? Durum böyleyse ikimizin de aynı haklara sahip olmamız söz konusu olabilir mi? Biz sana ne yapıyorsak senin de bize aynısını yapman doğru olur mu? Babanla ya da olsaydı efendinle aynı haklara sahip olamazsın,
51 onlardan bir kötülük görsen bile onlara aynısını yapamazsın, hakaret işitsen bile hakaret edemezsin. Ülkene ve kanunlara aynı şekilde davranabilir misin? Bizler doğru bulduğumuz için seni yok etmek istesek sen de kanunları ve ülkeni mi yok etmek isteyeceksin? Gerçekten de kendisini erdeme adamış bir insan olarak yapılan şeyin doğru
b olduğunu savunabilecek misin? Bu kadar akıllı olmana karşın insanın ülkesinin annesinden, babasından, tüm atalarından daha üstün olduğunu, tanrıların gözünde de akıllı insanların gözünde de ülkenin büyük bir yeri olduğunu halen anlayamadın mı? Ülkemize öfkeli bir babaya olduğundan çok daha fazla ilgi ve saygı göstermeliyiz. Onu ya güzellikle kandırmalıyız ya da onun isteklerini yerine getirmeliyiz. Neye katlanmamızı istiyorsa, yani dayak yememizi, zincire vurulmamızı, savaşta yaralanmamızı ya da ölmemizi istiyorsa, bunlara katlanmalıyız. Doğru olan budur. Geri çekilmemiz

ya da savaştan kaçmamız değil. İster savaşta isterse mahkemede olsun, ülkenin emirlerine uymalı c
ya da onu kanunların kabul edebileceği bir şekilde ikna etmeliyiz. Bunları bilmiyor musun? İnsanın annesine ve babasına karşı gelmesi günahsa, ülkesine karşı gelmesi daha büyük bir günahtır." Kriton! Karşımızdaki bunları söylerse ne deriz? Söyledikleri doğru mudur, değil midir?

KRİTON: Bence doğrudur Sokrates.

SOKRATES: Kanunlar şöyle devam edebilirler: "Sokrates! Bize karşı yaptıklarınız adil değil derken doğru söyleyip söylemediğimizi araştır. Sadece senin doğmanı sağlamakla kalmadık, aynı zamanda seni besledik ve büyüttük. Ayrıca elimizdeki tüm imkânlardan diğer vatandaşlar gibi yararlanmanı sağladık. Her Atinalının vatandaşlık haklarını elde ettikten sonra devlette neler olduğunu öğrenme hakkı vardır. Kanunları beğenmezse mallarını alıp dilediği yere gitme şansı da bulunmaktadır. Senden bunları esirgemedik. Herhangi biri bizi ya da devleti beğenmediği takdirde yabancı bir ülkeye yerleşmek isterse, onun gitmek istediği e
yere mallarını alıp gitmesine bir şey demiyoruz. Kanunlar olarak buna asla engel olmadık. Fakat davaları ve diğer devlet işlerini nasıl yürüttüğümüzü gördükten sonra, burada kalmaya karar verenlerin de emirlerimize uyması gerekir. Emirlere uymazsa, o, üç açıdan suçlu demektir. Birincisi, kendisini doğurmuş ve beslemiş olanlara karşı geliyor demektir. İkincisi, daha önceden verdiği sözü tutmuyordur. Üçüncüsü, bizler yanlış bir iş 52
yaptıysak, bunu doğru düzgün bir şekilde gelip

bize söylemiyor demektir. Biz hiçbir şeyi zorla yapmıyoruz, diyoruz ki ya emirlerimize uy ya da bizi ikna et! Fakat o kişi her ikisine de uymuyor. Sokrates, kafandaki düşünceyi uygulamaya kalkışırsan, senin hakkında da aynı şeyleri düşünürüz. Bu suçlamalara Atinalıların hepsinden daha çok sen maruz kalırsın." Bunun nedenini kendilerine sorsam haklı olarak beni azarlarlar ve gerekçe olarak da Atinalıların hepsinden çok benim kanunlara uyma işini üzerime aldığımı söylerler. Sonra şöyle derler: "Sokrates! Bizi de devleti de
b beğendiğini gösteren birçok şey var. Sen bu kenti diğer Atinalılardan daha çok sevmeseydin, burada kalmazdın. Bir keresinde Korinthos'taki bayrama gittin. Bunun dışında başka bir bayram için bile kentten çıkmadın. Bir defa da savaş için gittin. Bunu saymazsak hiç kentten ayrılmadın. Diğer vatandaşlar gibi yolculuğa çıkmanın ne olduğunu bilmezsin. Yabancı bir ülkeye gitmedin, diğer ülkelerin kanunlarını öğrenmek istemedin. Bizler de devletimiz de senin için yeterliydik. İşte bizi bu kadar severdin. Bizim kurallarımıza göre yaşamayı içten bir şekilde kabul etmiştin. Kenti beğendiğin için her işini burada yapardın. Son-
c ra çocukların burada doğdu. Başka şeyler de var. Mahkeme sırasında isteseydin, sana sürgün cezası verilebilirdi. Böylece şimdi devlete karşı çıkarak yapmak istediğin şeyi o zaman devletin isteğiyle yapmış olurdun. Ama o zamanlar kendinle övünüp "ölüm önemli değil, sürgün edilmekten daha iyidir" diyordun. Şimdiyse o sözleri unutarak, kanunlara boş verip bizi yıkmaya çalı-

şıyorsun. Aramızda yaptığımız anlaşmayı ihlal ederek, vatandaşa yakışan bir iş yapmayı bırakıp buradan kaçmak istiyorsun. Aşağılık bir köle ne yaparsa sen de onu yapıyorsun. Öncelikle şunun yanıtını ver: Sadece sözlerinle değil, gerçek yaşamda da emirlerimiz altında yaşamaya söz vermedin mi? Doğru değil mi?" Bu sözlere ne deriz Kriton? Doğru değil diyebilir miyiz? d

KRİTON: Diyemeyiz Sokrates.

SOKRATES: Bundan sonra kanunlar şöyle diyebilirler: "Yaptığın iş bizimle vardığın anlaşmanın dışına çıkmak, verdiğin sözü tutmamak değil de başka nedir Sokrates? Bizler seni zorlamadık, kandırmadık, hemen karar ver demedik. Düşünmek için yetmiş senen vardı. Bizleri beğenmiyor, yaptığımız anlaşmayı uygun bulmuyorsan, başka bir yere gidebilirdin. Ancak sürekli olarak güzel bir biçimde yönetildiklerini söylediğin Girit, Sparta ya da gerek Yunan gerekse de yabancı başka bir ülkeyi Atina'ya tercih etmedin. Körler, topallar ya da çeşitli sakatlıkları bulunanlar buradan ayrılır, ama sen gitmedin. Bu yüzden senin bizi ve kanunları diğer Atinalılardan çok daha fazla sevdiğini anlıyoruz. Bir insan kanunlarını sevmediği bir ülkeyi sevebilir mi? Şimdi aramızdaki anlaşmayı bozup hainlik mi yapacaksın? Bize kalırsa bundan vazgeç Sokrates! Buradan kaçarsan sadece kendini komik duruma sokacaksın. Hem şunu düşün. Eğer sözünü tutmazsan bundan sonra sana ya da dostlarına nasıl bir iyilik gelir? Öncelikle dostun olan insanların buradan sürgün edileceklerinden ve mallarının alınacağından eminsindir herhalde. e 53 b

Peki, senin durumun ne olacak Sokrates? Yakınlarda bir yerlere, yani Thebai'ye ya da Megara'ya gidebilirsin. Her iki kentin de kanunları iyidir. Ama oralarda da düzen düşmanı ilan edileceksin. Yaşadığı kente sadık her insan seni güvenilmez
c bulacak ve kanunları bozmak istediğini düşünecek. Bu sayede hâkimlerin ününü artıracaksın ve onlara senin hakkında doğru karar verdiklerini düşündürteceksin. Çünkü kanunları bozan bir insanın gençlerin ahlakını da bozabileceği düşünülebilir. Belki de iyi kanunları olan kentlerden ve ahlaklı insanlardan kaçacaksındır. O durumda yaşamanın bir anlamı olabilir mi? Yoksa oralara vardığında hiç utanmadan insanlarla konuşabilecek misin? Onlarla ne konuşabilirsin Sokrates? Burada söylediklerini tekrarlayıp, erdemden ve
d adaletten bahsedip, kanunlara uymak gerektiğini mi söyleyeceksin? Bu durumda yaptığının yanlış olmayacağının mı düşünüleceğini zannediyorsun? Bundan şüphen var mı?

Belki de bahsettiğim yerlere gitmeyip Thesselia'da Kriton'un dostlarının yanına gidersin. İşte burası tam da düzensizlik ve ahlaksızlığın yeridir. Belki de oradaki insanlara nasıl kıyafet değiştirip üzerine bir post giydiğini, tanınmamak için zindandan komik bir şekilde kaçtığını anlatıp bu
e insanları güzelce uyutursun. Fakat senin şunun şurasında yaşayacağın birkaç yılın kaldığı halde, tüm kanunları boş verip yaşamaya çalıştığını görenler sana bir şey demeyecekler mi zannediyorsun? Tabii belki hiç kimseye karışmazsın, o zaman da bunu yüzüne vurmazlar. Ama eğer konuşmaya

başlarsan Sokrates, işte o zaman çok ağır laflar duyarsın. Demek insanların huyuna gidip bir köle gibi yaşayacaksın. Sanki Thesselia'da bir ziyafete davet edilmişsin gibi nasıl sürekli eğleneceksin? 54
Erdem ve adalet ile ilgili söylediklerimize ne olacak? Belki de çocuklarını yetiştirmek için yaşamaya devam etmek istiyorsundur. O halde çocuklarını Thesselia'ya götürerek orada birer yabancı olarak büyümelerini tercih edeceksin. Bulundukları kentte bir yabancı olmalarının nedeni sen olacaksın. Belki de çocukların burada kalacaklar ama o zaman da sen yanlarında olmayacaksın. Bu durumda sen yaşamaya devam ettiğin için daha iyi bir biçimde mi yetiştirilmiş olacaklar? Böyle bir şeyi akıl alır mı? Çocuklarına kim bakacak? Tabii ki dostların! Thesselia'ya gittiğinde dostların çocuklarına bakarlar da öldüğün zaman bakmazlar mı sanıyorsun? Dostun olan insanlardan sana iyilik yapmalarını bekliyorsan b
emin ol, onlar yine çocuklarına bakarlar.

Evet, Sokrates seni yetiştirmiş olan bizlere inan. Çocuklarını, daha fazla yaşamayı, adaletten daha üstte tutma. Bu sayede öldükten sonra öteki dünyayı yönetenlere bunu söyleyerek kendini haklı çıkarırsın. Kaçmanı söyleyenleri dinlemen halinde durum hem senin için hem senin yakınların için daha iyi olmayacak. Ayrıca dinen de uygun bir davranış olmayacağından dolayı öteki dünyada da rahat edemeyeceksin. Eğer şimdi Hades'e[6] gidersen kanunların değil, insanların yanlış yap- c
maları yüzünden oraya gitmiş olacaksın. Ancak

6 Yunan mitolojisinde ölülerin yaşadıkları yere verilen isim. Ayrıca yeraltı dünyasından sorumlu olan tanrının da ismi Hades'ti.

sana yapılan yanlışlığa yanlışlıkla, sana yapılan kötülüğe kötülükle karşılık vermek istersen daha önceden yaptığımız anlaşmaya uymamış olacaksın. Sadece verdiğin sözü tutmamakla kalmayıp aynı zamanda hiçbir zararının dokunmaması gerekenlere yani kendine, dostlarına, ülkene ve bizlere kötülük yapıp çirkince buradan kaçarsan bugün bu dünyada, yarın Hades'te düşmanın oluruz. Hades'teki kardeşlerimiz, oranın kanunları da, bizlere zarar vermek istediğini bildiklerinden dolayı seni iyi bir şekilde karşılamayacaklardır. Kriton'un
d dediklerini değil, bizim söylediklerimizi dinle."

Evet, sevgili Kriton! Korybantlar'ın[7] coştuklarında kulaklarına flavta sesi gelmesi gibi, ben de bu sözleri duyduğumda aynı duygulara kapılıyorum. Sözler içimde öyle bir yankılanıyor ki başka hiçbir şey duyamıyorum. Bu nedenle söylediklerimin tersine başka bir şey söylersen, boşuna olacaktır. Yine de beni kandırabileceğini düşünüyorsan, seni dinliyorum.

KRİTON: Hayır Sokrates! Bir şey söylemeyeceğim.

e SOKRATES: O halde Kriton, bırak benim dediğim olsun. Zaten tanrıların da emrettikleri şey budur.

7 Phyrgialı anatanrıça Kybele'nin rahibelerine verilen isim.

KAYNAKÇA

Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.

Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Oxford, Clarendon Press, 1988.

Barker, E., *Greek Political Theory*, London, Methuen, 1964.

Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.

Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.

Brandwood, L., *The Chronology of Plato's Dialogues*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.

Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa, 4. baskı, 2007.

Coplestone, F., *A History of Greek Philosophy*, London, Burns Oates and Washbourne Ltd., 5th edit., 1966.

Cornford, F. M., "Mathematics and Dialectic in the Republic VI-VII I: Noesis and Dianoia, II: The Programmes of Education and Research", *Mind*, 41 (1932) s. 37-52 ve 173-90.

Cornford, F. M., *The Republic of Plato*, Translated with introduction and notes by F. M. Cornford, Oxford, 1966.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak, 1974.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak, 1975.

Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.

Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.

Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (Trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.

Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.

Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.

Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, Vol. IV, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.

Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge, Cambridge University Press, 1971.

Hare, R. M., *Plato*, Oxford, Oxford University Press, 1982.

Irwin, T., *Plato's Ethics*, New York, Oxford University Press, 1995.

Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (Trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.

Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, İstanbul, MEB, 1947.

KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, Sempozyum II.

Klosko, G., *The Development of Plato's Political Theory*, Methuen Inc., New York, 1986.

Laertios, *Diogenes*, Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri (Çev. Candan Şentuna), İstanbul, YKY Yayınları, 2003.

Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.

Liddle, H. G.; Scott, R., *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973.

Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca, 1978.

Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.

Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", *KÇAK II*, s. 78-93.

Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (Çev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2004.

Platon, *Devlet* (Çev. S. Eyüboğlu-M. A. Cimcoz), İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2010.

Platon, *Sokrates'in Savunması* (Çev. A.Cevizci), Bursa, Sentez Yayınları, 2008.

Platthy, J., *Plato. A Critical Biography*, Santa Clauss, 1990.

Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford, Oxford University Press, 1951.

Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, London, Routledge and Kegan Paul, 1979.

Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago, Chicago University Press, 1903.

Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago, Chicago University Press, 1933.

Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (Trans. by D. J. Allan), New York, 1973.

Strauss, L.; Cropsey, J., *History of Political Philosophy*, University of Chicago, Chicago, 1963.

Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.

Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, Cilt 1. İdealar Kuramı (Der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (Çev. A. Aydoğan), İstanbul, Say yayınları, 2004.

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hıristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Kriton, Platon'un ilk kaleme alınmış eserleri arasında yer alır. Platon bu diyalogda, hocası Sokrates'in felsefi fikirlerini tanıtır. Sokrates'in ölümünden bir gün öncesini konu alan Kriton aynı zamanda biyografik bir eserdir ve Sokrates'in hayatının son dönemini bize en ince ayrıntısına kadar anlatır.

Sokrates diyalogda, bir yurttaşın ülkesiyle ve ülkesinin yasalarıyla olan ilişkisini irdeler ve insanın, ülkesinin yasalarına –söz konusu yasaların adaletsiz olduğuna inansa bile– itaat etmekle yükümlü olduğunu, bu yükümlülüğün başka her şeyden önce geldiğini savunur.

internet satış:
www.saykitap.com
5 TL
ISBN 978-975-468-915-0
9 789754 689150
SAY YAYINLARI

2. Baskı